

I artiklen 'Åndens arbejde', forklarer Tor Nørretranders hvorfor spiritualitet (og kunst) er nødvendige beskrivelses- og erkendelsesformer, sammen med og ved siden af videnskab.
Hvor vigtigt det er at al erkendelse (og hermed al spiritualitet), uanset dens dybde og faglige specialisering, kan forankres i dagligssproget og i en gennemskuelig pædagogisk procedure.
Hvor risikabelt det er hvis spiritualitet understøtter en paradislængsel der peger bort fra denne verden og ikke ind mod den.
Og hvorfor og hvordan vi står på grænsen til en global holdningsændring der er ved at opdage at verden og menneskene dybest set er venlige.

***

Åndens arbejde
af Tor Nørretranders

I

Det var virkeligt. Det var der ingen tvivl om. Der skete en skarp og klar forandring i det øjeblik, Jes Bertelsen rømmede sig og afsluttede forløbet med et stilfærdigt bekræftende ja. Med ét slag forsvandt en slags intensitet eller energi, der – uden at jeg havde bemærket det – var blevet bygget op i lokalet gennem de tyve minutter, vi havde været sammen. Man kunne nærmest se spændingsfeltet falde.
Det var der ikke noget galt i, tværtimod. Men det var et uafviseligt vidnesbyrd om at noget var foregået, noget virkeligt og empirisk ubestrideligt. Der havde været en form for kontakt, en forbindelse, en kobling. Hvad, hvem og hvordan forbindelserne angik var ikke til at afgøre, men det var et ubestrideligt faktum, at det var virkeligt.
Det var det ene, der var vigtigt for mig. Det andet var sproget. De ord, vi brugte gennem

de tyve minutter.
Det var i 1984, Jes Bertelsen havde lige etableret sit Vækstcenter i Nørre Snede, og en god ven var på vej derover. Jeg var gerådet ud i noget eksistentielt rod, så jeg spurgte om jeg ikke kunne tage med og få en session hos Jes Bertelsen, der allerede dengang havde ry for at være en meget dygtig mand, når det gjaldt om at hjælpe folk med at komme videre i deres udvikling.
Bertelsen var også kendt for at være intellektuelt særdeles velbevandret i både spirituelle og psykologiske teoritraditioner, så jeg havde håb om at han ville gå med på mit ønske om at tale hverdagssprog. For nok var jeg tilpas meget på skideren til at have brug for kyndig guidning, men jeg var omvendt ikke til sinds at smide min verdensforståelse over bord.
Jeg mødte derfor op hos Bertelsen med et enkelt ønske: at tale et dagligsprog uden brug af mærkelige begreber, jeg ikke forstod – eller tvivlede på. Jeg ville gerne være fri for at tale om chakraer, auralæsning og astrallegemer. Men jeg ville gerne lære af hans teknikker og indsigter, som jeg ikke var i tvivl om gyldigheden af. Men sprogbrugen skyggede for mig for den klarhed, der lå i erfaringerne og grebene.
Den tyve minutter lange seance i det aflange rum, hvor vi sad i hver sin ende, begyndte med mit forslag til samtaleform, som Bertelsen havde intellektuel og spirituel adræthed til straks at tilslutte sig og endda anprise. For når det nu var en empirisk kendsgerning, at der foregik et eller andet virkeligt, var det jo ikke så afgørende, hvad man kaldte det. Dog, sagde Bertelsen, da han i forløbets andet halvdel gav mig nogle meditationsøvelser til daglig brug, måtte jeg acceptere en beskrivelse, der indebar at der i meditationerne strømmede noget udefra og ind i mit krop – og noget andet ud igen. Det var det eneste brud på hverdagslogikken, der var nødvendigt. Det var ligegyldigt, hvad man kaldte det eller forestillede sig om det, men det var nødvendigt at tænke på meditationen som en proces, hvor der strømmede noget ind og ud af en.

Og det gør der jo. Mit fodgængerverdensbillede har ingen problemer med, at der strømmer ting ind og ud af os – vejrtrækning, mad, kærlighed – så hvorfor ikke en eller anden form for mental forbindelse, der ganske vist havde de mærkeligste og mest mystiske navne i mange traditioner, men også bare kunne betragtes som en form for kobling med resten af verden.
På den måde kunne vi drøfte mit skørlevned og mine vanskeligheder, forholde os til min personlige mentale struktur og Bertelsen kunne så foreslå mig tre små øvelser, meditationer, som jeg har benyttet mig af i årtierne efter.
Ingen tvivl om de virker. På en måde er det faktisk problemet. De virker stabiliserende og helende på mig, de forbinder mig med mit sociale liv, de forbinder mit hoved og min krop

og de forbinder mig med et overordnet blik på mit liv. Det er godt, det er sundt og det er udvidende. Det virker. Ligesom en hovedpinepille.
Lige siden jeg har lært dem at kende og brugt dem intenst i en periode, har jeg også lært at sjuske lidt med dem: ikke at bruge øvelserne dagligt til mental udvikling, men i stedet at bruge dem, når jeg kom ud af balance, fordi jeg havde været ude at rejse langt med flyvemaskine eller danset hele natten eller læst for mange bøger eller sjusket med maden eller kommet på afveje i livsførelsen. Symptombehandling, altså. Lapperi, hæfteplaster. Bertelsens simple teknikker er så ubestrideligt virkelige, at de kan bruges efter behov, snarere end efter et skemalagt program, selv om det sidste givetvis ville føre til en personlig udvikling, jeg ville have godt af. Men det må jeg jo selv om.
Det er værktøjer, jeg har modtaget og modtaget med tak. De blevet en del af mit rejseapotek og den samling redskaber, jeg kan bruge til at få det godt: afspænding, meditation, opmærksomhed.
Hvorfor var det så vigtigt for mig ikke at bruge ord som aura og chakra?
Det forstår jeg måske først for alvor i dag.
II
Det vanskeligste ved bemandet udforskning af verdensrummet er at komme hjem igen: *The re-entry problem*, hvor rumfartøjet skal vende tilbage gennem Jordens atmosfære uden at det falder for stejlt ned og brænder op, eller omvendt kommer for fladt ind og slår smut på lufthavet. At komme afsted opad hjemmefra eller at klare sig undervejs derude er meget enklere end at få jordforbindelse igen.

Det samme gælder selvfølgelig erkendelsesrejser. Ikke bare dem der angår bemandet udforskning af det indre mentale rum i mennesker, men al erkendelse.

Den danske fysiker Niels Bohr sagde det så enkelt: Videnskab angår det, vi kan tale sammen om på utvetydig måde. Hans pointe var at videnskabelig erkendelse har den egenskab, at alle, der sætter sig ned, går argumentationen igennem og regner efter, vil nå samme konklusion. Vi kan på utvetydig måde forklare hvad vi mener med at sige at vand koger ved 100 grader eller at tunge legemer falder nedad. Hvis nogen er uenige kan man med argumentation overbevise dem.
Hvad Niels Bohr også forstod, klarere end mange af hans fysikerkolleger, var det enkle forhold, at det meste af tilværelsen går med at være optaget af forhold vi ikke kan tale om på utvetydig måde. Kærlighed, krystalklare bjergsøer, følelsen af barmhjertighed eller heltindeadfærden i cowboyfilm er ikke sådan at meddele sig entydigt og utvetydigt omkring. Man kan pege og mene og sige, men det er ikke sådan at enhver, der orker, nødvendigvis må nå til samme opfattelse som man selv har. Det meste af tilværelsen kan vi kun tale om på tvetydig måde, der er måske endda endnu flere forhold vi slet ikke kan

tale om overhovedet.
Man kunne forlænge Bohrs pointe ved at sige, at videnskab handler om alt det, vi kan sige utvetydigt, kunst handler om det vi kun kan sige tvetydigt, mens spiritualitet handler om det vi slet ikke kan sige.
Det smukke ved videnskab er, at man ikke vælger at tale om det vigtigste i verden, for det er måske noget man slet ikke kan tale om: det skønne eller det sublime. Man holder sig til at tale om det, man kan tale om på utvetydig måde. Det vil sige: Man taler om det, man kan dele utvetydigt med andre mennesker gennem sproget.
Videnskab handler i denne forstand om at udøve kærlighed: Hvad kan jeg dele med andre mennesker? Videnskab handler om at erkende sammen.
Det er bare ikke sådan, videnskab lyder i de fleste menneskers ører. Ikke bare fordi videnskabsfolk har det med at virke sære og sure og grusomme, især i spillefilm. Men mest fordi man bare ikke fatter, hvad de snakker om. Det er sort tale at lytte til fagfolk. Og de taler gerne med en selvhøjtidelighed, så man føler sig som idiot, når man ikke kan følge med i deres kodesprog. Man er udenfor. Og det er ens eget problem.

Men her kommer Bohrs pointe én til undsætning. For kun de erkendelser, vi kan tale om på en utvetydig måde, er videnskabelige. Hvis man kun kan meddelelse sine erkendelser gennem analogier, tågede antydninger eller per autoritet og kommanderen, så er det ikke videnskab, men noget andet. Selve kriteriet på videnskab er at frie individer vil nå til samme konklusion – hvis de gider bruge den nødvendige tid.
Videnskabelig viden skal således altid kunne føres tilbage til en utvetydigt klar formulering i hverdagssproget. Ellers er det ikke videnskab.
Men det er jo ikke sådan forskere taler sammen? Nej, ikke til hverdag, der bruger de selvfølgelig stribevis af mærkelige begreber og formuleringer, som de har brugt år på at lære og forstå. Det er effektivt i det daglige arbejde. Men de startede alle sammen med at gå i skole og på universitetet, hvor de gennem hverdagssprog og øvelse lærte det matematiske og fysiske og biologiske sprog at kende. Uddannelsen af nye videnskabsfolk bygger på, at al viden i sidste ende kan opløses i hverdagssprog, hvis bare man tager uddannelsesforløbet baglæns. Alle kommer fra hverdagssproget og bliver oplært i det mærkelige sprog. Ikke alle evner at oversætte tilbage til hverdagssproget bagefter. Slet ikke alle.
Mange bliver ligefrem forlegne eller vrænger, når man formulerer erkendelsen i dagligsprog. De bliver chokerede over, hvor stor en afstand der er mellem det verdensbillede, de betjener sig af i arbejdstiden, og det, de tænkte i på cykelturen derhen.
Men når alt kommer til alt er *re-entry* problemet til at løse: Man skal kunne gå fra hverdagssprog til særsprog – og så kunne løse problemet med at træde tilbage ind i

hverdagssproget. Især hvis man selv forstår det klart, kan man sige det klart.

Hvad så med spiritualiteten? De spirituelle traditioner omfatter opdagelsesrejsende, selvstændige empirikere, der udforsker indre rum der fremtræder så uudgrundelige som et ekspanderende univers. De betjener sig af højt udviklede og forfinede termer, som det tager mange år at lære, men alligevel minder læringstraditionen mere om håndværk end om videnskab. For det centrale er mesterlæren, det vil sige den personlige læremester som med sin tilstedeværelse og karisma meddeler noget, som ikke kan skrives ned eller gøres til institutionel tradition.
Man giver afkald på bestræbelsen på at gøre det gennemsigtigt og dagligsprogligt, men holder sig til de sære termer. Det gør videnskaben også, men den forankrer sig alligevel hele tiden i en dagligsproglig uddannelse.
Mange spirituelle traditioner dyrker ligefrem fornemmelsen af, at de adresserer en helt anden virkelighed, en helt anden slags verden, end den vi andre lever i. For de kan se noget andet, noget større. Det er farligt.

III
Det spirituelle handler ikke om en anden virkelighed eller en anden verden. Det handler om den virkelighed, vi lever i, og den verden vi lever i. Den er det vigtige, det virkelige. Det åndelige, spirituelle, religiøse, følsomme, mentale, dybe og anelsesfulde er dele af verden, dele af virkeligheden, aspekter af den. Der er ikke to verdener, der er én. Og den er fuld af ånd, kød, materie, smil, lort, vrede, karma, surhed, glæde, ego, magt, kropsvarme, vold, musikalitet, griskhed og lysende kærlighed.

De spirituelle traditioner har haft en tilbøjelighed til at lukke sig ude af hverdagssproget og ude af hverdagsverdensbilledet. De har skabt en egen lille enklave af mennesker, ord, begreber og aspirationer, som har isoleret dem fra den grå, regntunge hverdag, vi andre lever i. De har haft en tilbøjelighed til at regne deres lysende, klarsynede verden for bedre end vores andres tågede trummerum.
Det er ikke bare sekterisk og arrogant. Det er livsfarligt. Det truer vores overlevelse. Planeten kan ikke tåle det. Selvfede og selvhøjtidelige spirituelle skoler var måske engang OK, men er det ikke mere. For der er brug for det spirituelle i verden i dag. Vi behøver det. Vores civilisation har fejlet fælt i ti tusind år, og de eneste der kritiserede det var de spirituelle traditioner, men det svar, de gav, var forkert.

Det ses måske aller klarest, hvis vi betragter det gammeltestamentelige grundlag for de tre store monoteistiske religioner: Fortællingen om at Adam og Eva måtte forlade paradis.

De spiste af visdommens æble, så han måtte arbejde i sit ansigts sved med at dyrke jorden, og hun måtte føde i smerte. De opfandt med andre ord agerbruget og den faste bosættelse. Agerbruget har siden skabt kolossale miljøproblemer og en galoperende overbefolkning.
Landbruget bygger på en forestilling om verden som en slags fjende, der skal bekæmpes og ordnes, for at vi kan få noget at spise. Planterne skal vokse kultiveret i adskilte bede, og marker og dyrene skal tæmmes og gøres til domesticerede husdyr. Det vilde er farligt – og dem, der ikke ved det, er hedninge, dvs. mennesker der lever på heden uden for bosættelserne.
Verden er uvenlig og skal bekæmpes. Hverdagen er trælsom og svedig, mens der findes en anden verden hinsides, som er anderledes og bedre, et paradis et sted.
Historisk set er paradis et persisk ord for det frodige land, der fandtes før de store klimaændringer efter afslutningen af sidste istid, hvor havene steg og tvang mennesker op i de mere nøjsomme bjerge, hvor de begyndte at dyrke jorden i stedet for at fortsætte som jæger-samlere.
Den gammeltestamentelige fortælling handler om agerbruget, der for 10.000 år siden afløste jæger-samler kulturen og skabte en helt anden verden end den vilde. Mennesker måtte bestemme over naturen, men prisen var enorm i form af arbejde og afsavn. Der var en tung, kontrolleret verden på jord – og en drøm om en himmel.

Ideen om to verdener handler om, at vi som egoer må underlægge os naturen for at overleve, mens vi som åndsvæsener er upraktiske og kun kan drømme om et andet liv. Om at jorden er gold og ørkenagtig, mens vi er lysende åndsvæsener, omend ilde stedt lige her og nu.
Men det er helt misvisende. Vi har levet siden sidste istid år i den vrangforestilling, at verden er uvenlig, at mad skal pines ud af jorden, at vand er en sjældenhed, at energi er noget vi skal grave op af dybe huller i ørkener.
Men det er jo bare rent faktisk helt anderledes: Verden bugner af mad, der vokser helt af sig selv, vi har bare glemt al den vilde mad, der findes på planeten. Vandet tonser ned fra himmelen som regnvand, vi bare skyller lige ud i havet uden at bruge af det. Energien strømmer gennem vores miljø, vi har bare glemt at bygge de maskiner, der kan fange sol, vind og bølge, fordi vi er så optagede af vores maskiner til at brænde begrænsede ressourcer som kul, gas, olie og uran af.
Verden er venlig, men vi har ikke set det, for vi troede den var fjendtlig og skulle betvinges. Vi var paniske, fordi befolkningstallet bare voksede og voksede, og vi blev bange for om vi kunne klare det. Men de seneste årtier har bragt to afgørende erkendelser: Befolkningsudviklingen er efter alle autoritative statistikker at dømme ved at flade ud og ender med stabilitet sidst i dette århundrede. Den anden erkendelse er at

jordkloden rummer langt rigere vedvarende ressourcer af mad og energi, end vi troede. Først de seneste år er vi verden over begyndt at begribe hvor meget vild mad, vildt vand og vild energi, verden byder os på. Det eneste, der ikke er nok af, er mangfoldighed, for den udrydder vi.

Paradis er ikke noget fjernt, der fandtes før syndefaldet eller findes efter livet. Paradis er lige her: En venlig verden fuld af energi, vi ikke gider fange, mad vi ikke gider samle, og vand vi ikke gider bruge af.
Derfor har vi i vores frygtsomhed skabt en monumental miljøkrise. Klimaet ændres, fordi vi fylder atmosfæren op med CO2, der kommer fra kulstof i jordens muld, som eroderes bort gennem agerbrug, og fra fossile brændsler, vi futter af. Vi tør ikke stole på den vedvarende strøm af energi og mad, derfor øver vi vold på planetens kredsløb. Det er ved at gå galt, fordi vi er bange. Bange for den verden, vi er indfødte i.
Vi er nødt til at begynde at stole på verden, på os selv og på venligheden.

Ideen om verden som uvenlig er også baggrunden for spiritualiteten som reservat. Ideen om et hinsides eller en indre ro, som er bedre end den væmmelige hverdag.
Men det er denne dobbelthed, der ikke længere går. Vi kan ikke regne med to verdener, én til at blive mæt af og en anden til at blive elsket i. Vi må forene produktion og kærlighed, nytte og venlighed, vi må erkende os selv som indfødte. Vi hører til. Verden har brug for os med al vores lort, pis, udånding, løben omkring, spisen bær og jagen vilde dyr.
Vi skal være her. Vi skal deltage. Vi skal deltage i den store strøm af energi, stof og information, der tonser gennem miljøet, i sidste ende drevet af solskin.
Det er det samme stof om og om igen. Det er de samme atomer, som bevæger sig rundt i solenergiens kredsløb. Et bestemt atom er det ene øjeblik inde i en bille, det næste i noget havvand, senere i atmosfæren, i dine nyrer, i en svenskers fødder og atter tilbage i en bæver. Det er de samme atomer, der danser rundt. Kun når man standser strømmen går det galt. Hvad den ene har til overs, skal den anden bruge. Vi indånder planternes affald (O2) og udånder deres mad (CO2). Den enes affald er den andens mad. Vi hører sammen. Vi skal dele. Vi er indfødte. Verden er venlig.
Hvis vi vil lære at være indfødte i en venlig verden, må vi indse at al den åbenhed, nysgerrighed, nærværsevne og empati, som vokser ud af spirituel praksis, ikke er et redskab til at gå et andet sted hen, men til at opdage den verden, vi lever lige midt i.
Vi skal lære at opdage verden, lige foran øjnene på os.

Det er det samme med andre mennesker. Er de fjendtlige? Er de onde? Skal vi møde dem med kulde og frygt? Vi ved alle sammen, at det skal vi ikke. Vi ved alle sammen, at

mennesker faktisk er venlige, indtil det modsatte er bevist. Det er det så nogle gange, men i første instans gør vi klogt i at møde dem som venlige, at starte med åbenhed. Derfor er en klog spirituel praksis en øvelse i at møde verden med venlighed.

Det spirituelle er ikke en esoterisk og verdensfjern mystisk praksis. Det handler om påviselige, objektive og ubestridelige træk ved mennesker. Vi kan måle i hjerneskannere, at meditation virker. At det ændrer vores relation til andre mennesker. At det såkaldt åndelige har et klart kødeligt korrelat i hjernens blodstrømsmønster. At den form for koncentration og nærvær, vi kan træne gennem øvelser, vi kan kalde meditation, mindfuldness eller gode gåture, er virkelig og virker.
Det findes, vi kan tale om det i dagligsproget. Vi skal tale om det som virkelighed, ikke som særligt udvalgtes indsigt. Der er brug for, at alle forstår det. Og at alle taler med.
For at møde den naturlige verden og den menneskelige verden med venlighed og åbenhed er en betingelse for at vi kan overleve.
Bæredygtighed forudsætter, at vi ikke ser en fjendtlighed, en forskel, en adskillelse mellem os og verden, mellem os og andre mennesker. Vi hører til.
Paradis er her. Vi mangler bare at få øjnene op for det. Dét er virkeligheden. Og den er livet om at gøre.

IV
Og så er der jo Trump. Han tiltræder om en uge. Og der er Brexit. Og populismen. Og tristessen. Og den lille svindler.
Weekenden før Donald Trump vandt præsidentvalget offentliggjorde Dalai Lama den 4. november 2016 et debatindlæg i New York Times: Angsten i verden opstår hos mennesker, der føler, at der ikke er brug for dem. Overflødighed, arbejdsløshed, manglende civilsamfund, ingen relationer. De behøves ikke, derfor føler de angst og må protestere.
Bag al forvirringen og smerten, konkluderer Dalai Lama og hans medforfatter, den konservative tænker Arthur C. Brooks, "ligger dybest set noget smukt: en universel menneskelig sult efter at der er brug for én".
Samfundene er ved at gå i stykker og midtover, fordi uligheden er blevet for stor, og fordi for mange landsdele føler sig glemt. Udkantsdanmark, Midtvesten, kuldistrikterne i England. Folk føler sig sat udenfor, kan ikke se en retning i livet og føler trang til at råbe op. Det er sundt nok, at de råber, selv om det, de råber, ikke altid er lige sundt.
Uanset hvor bedrøveligt og bekymrende valget af Trump unægtelig er, rummer det samtidig en påmindelse om, at der er brug for vi rykker mere sammen igen, får alle med i samfundets drøm om sig selv og begynder at tage alle mennesker alvorligt.
Der mangler menneskelig kontakt og menneskeligt nærvær i hverdagen og i

lokalsamfundene. Der mangler menneskelig stolthed. Der mangler troen på, at alle har noget at bidrage med.
Det var det, de religiøse og spirituelle traditioner kunne levere gennem mange århundreder: Følelsen af tilhør, af tilknytning, af vægt på relationer og på at mødes.
Det har vi brug for. Men så skal det ikke handle om mærkelige særsprog og selvhøjtidelige indsigter. Så skal det være totalt nærværende og konkret.
Der er brug for en daglig spiritualitet i bussen, i brugsen og i boldklubben. Øjenkontakt.

V

Men det er ikke folkelige fælleskaber, det hele. Det er også en anden form for folkelighed: fordybelse, udforskning, arbejde. At søge det, flokken ikke kender, for at bringe det hjem til flokken. At bruge sig selv som et eksempel på en indfødt på den planet, der har det skidt og i det samfund der er kørt skævt. At se det hele i sig selv, fordi det er det eneste, man for alvor kan se indefra.
For nogle år siden bad tidsskriftet Kritik mig forklare hvad arbejde er:
"Når jeg arbejder er jeg allermest social, for mit arbejde går ud på at dele mine oplevelser med andre mennesker. Men jeg arbejder bedst alene. Lad mig alene, så jeg kan være social.
Mit arbejde er at finde ud af, hvor meget af det at være menneske man kan dele med andre mennesker. At gå på arbejde er at finde andre mennesker inde i sig selv. Nogen gange har man mest lyst til at blive ude blandt mennesker, men så må man tvinge sig selv til at gå ind i sig selv for at finde dem."

VI

"Mediterer du virkelig ikke?", spurgte to nære venner, begge musikere, begge meget spirituelle, da vi en eftermiddag snakkede løs om livet og overspringshandlingerne i hverdagen. "Hvordan fa'en kan du undvære det," spurgte de forbløffet, da jeg sagde at det mest var som hovedpinepille, jeg brugte meditation.
Vi snakkede videre om det ene og det andet, og på et tidspunkt vendte vi tilbage til vores mangeårige tradition for at gå lange ture sammen. Jeg nævnte, at jeg jo går en tur i skoven hver dag – et fast dagligt ritual på mindst en time. "Men så mediterer du jo," sagde de med en vis lettelse. "Det er din meditation!"
Og, ja, det er det jo egentlig. Den ventil der tillader stort og småt og svært og let at dukke op. En aktivitet uden dagsorden, der altid sætter min dagsorden, fordi ideerne komme rullende, eller bekymringerne dukker op, eller konflikterne toner frem, eller kærligheden bruser over. Som Søren Kierkegaard skriver i et brev: "Når man således bliver ved at gå, så går det nok."
Når jeg går i skoven, føler jeg mig indfødt på planeten.

Og så er der jo forresten mit træ. Ja, mit er det ikke, men jeg gør ofte ophold ved det på turen, laver lidt strækøvelser op ad stammen for ryggens og velbehagets skyld – og tager så lige med træet i ryggen de tre hurtige øvelser fra Bertelsens rejseapotek.
Hovsa! Jeg mediterer åbenbart meget mere, end jeg selv går og tror – og har fortalt mine musikervenner. Det sker bare. Vi gør det bare. Mig og mit træ.
Åndens arbejde foregår mestendels ude i virkeligheden.

Tor Nørretranders
cand.techn.soc., er ikke kun en stor forfatter og redaktør af bøger indenfor en meget bred vifte af emner, fra mænds orgasmer til kvantefysik, fra de dybere niveauer af parringslegen til bevidstheden som sådan, han har optrådt på og opdyrket så mange forskellige udtrykskanaler at det er svært at finde én dækkende betegnelse for hans virke.
Hans formidling af blandt andet naturvidenskabens frontforskning er så dyb, så alment respekteret og kreativ, at den i sig selv har karakter af et grundforskningsprojekt.
Han har i et radiointerview om sig selv sagt at han oplever at han foretager en livslang udforskning af 'hvad der overhovedet kan siges om verden inden for dagligsprogets rammer.'

Foto: Andreas Bergmann